

**ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ****МОРОЗОВА, ЛЮДМИЛА¹****Анотація**

Природа цінностей, спосіб їх буття та функціонування була і залишається однією з важливих аксіологічних проблем. Вона привертала до себе увагу всіх, хто вивчав і досліджував ціннісний аспект. Це сприяло появі у світовій філософії різних точок зору на природу цінностей, характер її прояву. Мета статті – проаналізувати та систематизувати філософсько-методологічні підходи до дослідження цінностей молоді, з'ясувати їхню роль у формуванні світогляду молодого покоління, а також окреслити можливості застосування цих підходів у сучасному соціокультурному контексті. Досягнення цієї мети вимагає вирішення таких завдань окреслити теоретико – методологічні засади дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій молоді; проаналізувати „цінності” та „ціннісні орієнтації” через розкриття їх структурно-функціонального виміру. Соціальна значущість цієї проблеми, різноаспектність її дослідження, зростання інтересу до аксіологічного напрямку суспільного розвитку вимагає, на наш погляд, проведення системного аналізу феноменів «цінності», «ціннісні орієнтації». Визначення їх сутності, природи та взаємозв'язків системи цінностей і ціннісних орієнтацій індивіда і суспільства в цілому та соціокультурних процесів, які відбуваються в нашому суспільстві. У статті досліджуються філософсько-методологічні підходи до аналізу цінностей молоді як важливого чинника соціокультурного розвитку сучасного суспільства. Розглянуто аксіологічний підхід, який дозволяє вивчати цінності як фундаментальні смислотворчі орієнтири життєдіяльності молодих людей, а також соціокультурний підхід, що акцентує взаємодію індивіда з культурним, освітнім і цифровим середовищем. У роботі виділено антропологічний аспект, який підкреслює цінності як елемент формування самовизначення та особистісної ідентичності молоді в умовах глобалізаційних і технологічних трансформацій. Показано, що міждисциплінарний і системний підхід забезпечує цілісне розуміння процесів трансформації ціннісних орієнтацій, визначає роль молодого покоління як носія інноваційних соціокультурних практик та сприяє формуванню стратегій розвитку суспільства на основі сучасних ціннісних пріоритетів.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісна свідомість, ціннісне судження, оцінка, ціннісні фактори, педагогічна аксіологія, психологічна аксіологія, політична аксіологія.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, торкаються усіх сфер життєдіяльності людини, проникають у її свідомість, змінюють систему переконань, моральні принципи, ідеали, інтереси, негативно впливають на систему соціальних механізмів формування цінностей молоді.

У наслідок трансформаційних процесів в Україні відбулися суттєві зміни в соціальній структурі суспільства, у стосунках між людьми, державою і ідеологією, у формах власності. Але досі залишаються невизначеними орієнтири майбутнього устрою держави, не розроблені критерії і норми суспільних відносин, дезорієнтована масова свідомість.

Духовне відродження народу України вимагає особливої уваги до світу цінностей молоді як майбутнього країни, гаранту суспільного прогресу.

Та чи відповідає він критеріям загальнолюдських цінностей, нормам, що панують у суспільній

свідомості, які суттєво впливають на становлення особистості молодої людини. Без цих цінностей країну чекає безперспективне майбутнє.

Необхідність рішучого повороту до реальних, практичних завдань будівництва правової, демократичної держави, вирішення цілого комплексу політичних, соціально-економічних проблем, що виникають у зв'язку з цим, передбачає переосмислення всіх суспільних та індивідуально-особистих цінностей, формування на цій основі нової системи світоглядних орієнтацій.

Наше суспільство повинне створити нову систему цінностей, яка б відповідала статусу незалежної, демократичної, суверенної держави. І від того, як швидко буде створена і запроваджена в життя нова система цінностей, залежатиме майбутнє нашої держави.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика природи цінностей, специфіки їх онтологічного статусу та механізмів функціонування посідає центральне місце в аксіологічному дискурсі. Вона традиційно привертала увагу мислителів, які здійснювали системне осмислення цінніс-

¹ Вінницький кооперативний інститут (Україна, Вінниця)
E-mail: morozovaludmila9249@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8106-8264>

ного виміру людського буття. Це зумовило формування в межах світової філософської традиції численних концепцій, різноманітних підходів до розуміння сутності цінностей.

З'ясування природи цінностей, а також виявлення взаємозв'язків між системою цінностей, ціннісними орієнтаціями окремої особистості й суспільства, є важливим для розуміння соціокультурних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві. Як свідчить аналіз зарубіжної філософської думки, аксіологічні питання та поняття «цінність» розглядалися з різних підходів і позицій. Серед них – натуралістичний підхід (А. Мейнонг, Р. Перрі, Дж. Дьюї), психологізм (Дж. Александер, Т. Парсонс та інші), трансценденталістський напрям (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт), персоналістичний онтологізм (М. Шелер, М. Гартман та інші), соціологічний підхід (М. Вебер, Т. Парсонс та інші), а також історико-матеріалістичне бачення (К. Маркс, Ф. Енгельс). У вітчизняній філософії проблема цінностей досліджувалась вченими: В. Василенко, А. Ручкою, І. Надольним, М. Михальченком, В. Адрущенко які проаналізували концепції природи цінностей, розроблені зарубіжними філософами. Обґрунтували свою точку зору, що природа цінностей базується на методологічних засадах, а саме на аксіологічному реалізмі. Цінність являє собою єдність природного і духовного, індивідуального і загальнолюдського.

Аналізуючи різні течії, теорії, концепції зарубіжних та вітчизняних дослідників, ми дійшли до висновку, що природа цінностей – суб'єктно-об'єктна. Зумовлюється це тим, що ціннісний тип світорозуміння, світосприймання визначається суспільним способом буття людини, існуванням суспільних потреб, які спонукають її до діяльності, тому що цінністю є лише те, що усвідомлюється людиною як значиме.

На нашу думку, цінність не може існувати незалежно від людини, вона існує лише стосовно неї. Те, що цінне для однієї людини, не є таким для іншої, тому що відсутні єдині критерії цінності. Цінність існує лише стосовно суб'єкта. Існували інші філософські школи, напрямки – суб'єктивістська, релятивістська, які теж піддавалися критиці як такі, що заперечували об'єктивний початок цінності. Але існували і спільні точки зору про об'єктивність цінностей, їх існування та функціонування незалежно від людини.

У межах дослідження здійснено спробу осмислення цінності як соціально-філософської катего-

рії, з акцентом на виявленні її природи, специфіки прояву в різних сферах суспільного буття, а також подвійного характеру значущості – як позитивної, так і негативної. Цінність також аналізувалася як нормативно-оціночний компонент суспільної свідомості. Водночас питання, що стосуються онтологічного статусу цінностей, форм їх існування та функціональної ролі, залишаються відкритими та потребують подальшого наукового осмислення.

Методологія дослідження. Для дослідження цінностей молоді застосовувались: діалектичний, конкретно-історичний, структурно-функціональний, порівняльний та інші наукові методи пізнання.

Об'єкт дослідження. Об'єктом виступають як внутрішні (світоглядні, моральні, культурні) установки, так і зовнішні чинники (сім'я, освіта, медіа, соціальні мережі, державна політика), що впливають на формування ціннісного світогляду молодого покоління.

Предмет дослідження. Механізми формування цінностей та ціннісних орієнтацій молоді.

Мета статті – проаналізувати та систематизувати філософсько-методологічні підходи до дослідження цінностей молоді, з'ясувати їхню роль у формуванні світогляду молодого покоління, а також окреслити можливості застосування цих підходів у сучасному соціокультурному контексті.

Завдання дослідження. Досягнення цієї мети вимагає вирішення таких завдань: окреслити теоретико – методологічні засади дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій молоді; проаналізувати „цінності” та „ціннісні орієнтації” через розкриття їх структурно-функціонального виміру.

Виклад основного матеріалу. Проблема цінностей є центральною в сучасній філософії, соціології і психології. Вона також є стрижневою для розуміння процесу соціалізації молоді. Соціальна значущість даної проблеми, різноаспектність її досліджуваності, зростання інтересу до аксіологічного аспекту суспільного розвитку – все це вимагає, на наш погляд, системного аналізу як самих феноменів «цінність» і «ціннісні орієнтації», їх сутності, природи, так і взаємозв'язків системи цінностей, ціннісних орієнтацій індивіда, суспільства в цілому і тих соціокультурних трансформаційних процесів, які відбуваються в нашому суспільстві. Незважаючи на те, що в кінці XIX століття увага до аксіологічних проблем значно активізувалася з боку різних філософських вчень і галузей науки, саме поняття

«аксіологія» було введено в науковий обіг зарубіжної філософії лише на початку XX століття французьким філософом П. Лапі та німецьким філософом М. Гартманом, що й започаткувало епоху нового філософського напрямку.

Заслуга перетворення проблеми цінності в предмет спеціальних філософських міркувань належить німецькому філософу минулого століття Р. Лотце, який ввів у філософську лексику поняття «цінність», трактуючи його спочатку з позицій телеологічного ідеалізму. Світ, вважав Р. Лотце, підпорядковується дії каузальних сил, результат яких являє собою «належне». Усі речі і події мають цінність лише остільки, оскільки вони сприяють реалізації того, що визначено. Але Р. Лотце чітко усвідомлював, що зведення ціннісного до телеологічної обов'язковості позбавляє людину і відповідальності, і гідності. Він відзначав роль людини в розвитку буття, підкреслював той факт, що історія здійснюється завдяки «думкам, почуттям, пристрастям і зусиллям людських індивідів». Чиста телеологічна актуальність лише готує ґрунт для добра, єдиним і необхідним місцем перебування якого є живі почуття духовних істот. Тим самим Р. Лотце намічав перехід до принципово нового, психологічного трактування цінності. На його думку об'єкт, наданий нам у досвіді, не зводиться до пізнання. Ми можемо реагувати на об'єкт почуттям радості чи почуттям горя, ми цінуємо те, що приносить нам задоволення, що затверджує себе як цінність. Ціннісна свідомість, таким чином, – це виражені в судженнях емоційні установки суб'єкта стосовно об'єкту. Р. Лотце вважав, що психологічне трактування цінностей обертається їх суб'єктивізацією, безуспішно намагався уникнути її, зв'язуючи універсальність ціннісних суджень з досвідом «нормальної свідомості». Подальший розвиток психологічного напрямку в аксіології показав, що дана проблема для нього є нерозв'язною. (Roeach, 2020)

Послідовниками ідей Р. Лотце і Ф. Brentano були А. Мейнонг, К. Оренфельс й інші філософи, які вивчали психологічну інтерпретацію ціннісних суджень.

У розвиток психологічної інтерпретації ціннісної свідомості великий внесок вніс Ф. Brentano. Усі психологічні феномени, по Ф. Brentano, інтенціональні, тобто завжди відносяться до чогось, спрямовані до реального чи уявного об'єкта. Одними з основних інтенціональних відносин є наші афективні і волютивні реакції на об'єкти.

Своє остаточне виправдання ціннісні судження знаходять у наших емоційних реакціях. Brentano вважав, що кінцеві цілі людських дій задані не нашим розумом, а «нашими почуттями і нашими схильностями».

Найбільш закінчений вид вся інтерпретація набула в теорії американського філософа Р. Перрі, який розумів під цінністю будь-який продукт будь-якого інтересу, інтерпретував його як продукт суб'єктивної емоційної активності індивіда. Щоб предмет являв собою цінність для суб'єкта (Р. Перрі трактував суб'єкт тільки як індивідуальний), він не повинен відрізнятися рисами, якостями, мати якесь об'єктивне значення для суб'єкта. Він повинен бути просто предметом зосередження інтересу суб'єкта. Американський філософ Р. Перрі визначав сутність цінності через «відповідний інтерес». Він застосував «біоцентричний» або «психоцентричний» підхід до проблеми цінностей. Виділення Істини, Краси і Добра як основних, загальних цінностей він вважав традиційним, що базується на психологічній основі. Сутність цінностей він визначив через інтерес. Р. Перрі розумів необхідність пояснення причини перетворення речі в предмет інтересу, але шукав цю причину не в особливостях речей, ситуаціях, а в особливостях самого інтересу, розглядаючи його як єдине джерело цінностей речей. Під інтересом він розумів різні переживання індивіда, що складають сферу його емоційно-вольової активності, термін інтерес в цьому відношенні є найкращим. Р. Перрі розумів під інтересом позитивну чи негативну емоційно-вольову установку, диспозицію індивіда відносно якогось об'єкта.

Концепція Р. Перрі перетворює цінність у психічний феномен, незалежний від об'єктивних умов і ситуацій діяльності людини, від об'єктивних суспільних відносин, у яких протікає ця діяльність. Р. Перрі не тільки суб'єктивізував цінність, але й індивідуалізував її, звів до емоційно-вольової активності абстрактного індивіда (Регу, 1984).

М. Шелер і М. Гартман розглядали ціннісну свідомість як апіорне емоційне споглядання особливих ідеальних якостей – цінностей. Під цінностями розуміються ідеальні прості, незалежні друг від друга якості, що не відносяться до емпіричного світу.

Описуючи ідеальний світ цінностей, М. Шелер виділив чотири системи: гедоністичну, вітальну, духовну, релігійну. Цінності дані людині тільки в почуттях. Крім апіорного емоційного пере-

живання, не існує іншого способу їх здійснення. М. Шелер ввів в аксіологію поняття «почуття цінності» – емоційне переживання, що має своїм предметом цінність. Задоволення, шляхетність, краса, святість – ці й інші цінності дані людині в почуттях. За допомогою відповідних переживань людина досягає ієрархічне положення тих чи інших цінностей. Вищим рівнем таких переживань, по М. Шелеру, є любов і ненависть.

Намагаючись пояснити активний характер ціннісної свідомості, М. Гартман так описує його структуру. У неї він включає чисто апіорне пізнання цінності, яким охоплюється її ідеальне буття, і емоціональні переживання цінності, втіленої в реальній дійсності. Він виділяє первинну ціннісну свідомість, що виступає фрагментарним емоційним переживанням цінності конкретних людей, вчинків, речей і відносин, і вторинну ціннісну свідомість, що є цілісним збагненням всього ідеального ціннісного універсума (Hartmann, 1967).

Далі встає проблема емпіричної перевірки істинності критеріїв ціннісних уявлень, суджень і оцінок у реальному світі. Насамперед це характерно для теорій цінності, зв'язаних тією чи іншою мірою з філософським прагматизмом і натуралізмом. Дж. Дьюї один з перших поставив питання про цінність думки, яка повідомляє про цінність явищ і предметів навколишнього світу, яким поза потребами людини, поза її діяльністю цінність не властива. Тобто Дж. Дьюї намагався психологічно довести суб'єктивний характер цінності. Така концепція цінності знайшла пізніше дальший розвиток в зарубіжній та вітчизняній філософії. Дж. Дьюї, який багато займався проблемою цінності, рішуче заперечував проти її суб'єктивістської психологічної інтерпретації.

Важливо підкреслити, що ціннісні переживання по К. Льюїсу не носять індивідуального характеру. Вони носять загально-психологічний характер, кореняться в загальних особливостях людської свідомості. Ціннісна свідомість інтерпретується в двох взаємозалежних аспектах: в аспекті безпосередньої перцепції цінностей як особливих, самоцінних внутрішніх переживань і в аспекті відображення зв'язку предметів і явищ з цими переживаннями. Прогнозований К. Льюїсом розподіл цінностей на предметні цінності і цінності свідомості відрізняється від подібного розподілу, при якому під цінностями свідомості вважають ті чи інші уявлення про цінності: ціннісні нормативи, оцінки і т.п. Цінності свідомості в К. Льюїса – це особливі емоційні стани індивідуальної свідомості, які можуть так само, як і зовнішні предмети, явища, одержати позитивну чи негативну оцінку, хоча і здійснювану іншим способом, чим оцінка речей і предметів.

Своєрідна натуралістична концепція, що обґрунтовує можливість емпіричної перевірки істинності ціннісної свідомості, розроблена американським філософом і логіком Н. Решером. Він визначає цінність як елемент свідомості, як гасло, яке використовує для раціоналізації дії шляхом розгортання позитивної установки у відношенні передбачуваного корисного стану речей. Цінність корениться в тім факті, що людина є цілеспрямованим організмом, який прагне досягти задоволення й уникнути незадоволеності. Полярність задоволення і болю, вигод і витрат забезпечує можливість одним речам являти інтерес для людини, іншим – ні. Ці полярності забезпечують необхідний фундамент оцінки, але, здатність мати цінності вимагає не тільки прагнення і уникання; вона має потребу в здатності раціоналізувати свої дії, для того, щоб бути здатним обґрунтувати мотивацію цілеспрямованого поведінки.

Н. Решер, як і Дж. Дьюї, вважає, що не можна провести чіткої відмінності між судженнями цінності і факту, судження цінності не є вираженням тільки суб'єктивної переваги, суперечка про цінності може зважуватися звертанням до емпіричної перевірки. Якщо судження цінності є вірними і добре обґрунтованими, тоді статус речі як цінності незаперечний для будь-якої людини.

Н. Решер не вважає, що цінність речі є її абсолютною властивістю подібно до кольору. Вона є властивістю, що походить не з оцінки, а з об'єктивної взаємодії об'єкта з людиною, взаємодії, що може бути оцінена за допомогою діючих стандартів. Цінність речі, по Н. Решеру, є балансом принесених нею вигод та втрат. Зміна цього балансу веде до змін у ціннісній свідомості людей. Однак Н. Решеру не вдалося обґрунтувати принципову можливість перевірки істинності ціннісної свідомості. В його концепції вищим критерієм «суперечки про цінності» є концепція гідного людського життя, яке включає в себе об'єктивні стандарти людського добробуту: здоров'я, гарного самопочуття.

Намагаючись уникнути суб'єктивізму й обґрунтувати людські цінності без зведення їх до надприродних джерел, філософська думка розробляє онтологічні концепції цінності. Філософ і теолог П. Тілліх писав: «Немає іншого шляху відрізнити цінності від предметів».

Намагаючись уникнути суб'єктивізму й обґрунтувати людські цінності без зведення їх до надприродних джерел, філософська думка розробляє онтологічні концепції цінності. Філософ і теолог П. Тілліх писав: «Немає іншого шляху відрізнити цінності від предметів».

нити справжні цінності від простого оцінювання, чим розкрити корені цінності у структурі самого буття». Наука про цінність можлива тільки тоді, якщо розуміти під нею онтологічну науку, якщо вважати онтологію наукою.

Аналогічно міркує В. Вайскопф. Кінцева підстава цінностей корениться в кінцевій підставі буття. Цінності мають онтологічне джерело. Навіть той, хто заперечує метафізичні аргументи, може зафіксувати той факт, що всі культури виробляють свої кінцеві цінності з базисної концепції чи символу, що є основою буття. Коли свідомість відносин між підставою буття і цінностями губиться, втрачається, цінності починають руйнуватися. Глибинна сутність людської «екзистенціональної ситуації» знаходиться у суперечливій єдності суб'єкта й об'єкта, свідомості і світу. У ціннісній свідомості людей виражені прагнення до гармонізації онтологічних основ їх буття, до подолання базисного розколу. Домінуючою основою ціннісної свідомості виступає або тенденція до «спадної єдності», що виправдує екстатичне поведіння, сп'яніння, секс і т.д., або тенденція до «висхідної єдності», яка пов'язана з такими кінцевими цілями, як істина, краса і любов. Фактори, причини, умови переваги тієї чи іншої тенденції ціннісного усвідомлення буття залишаються при цьому непоясненими.

Поняття «цінність» розглядалося мислителями з різних теоретичних позицій та в багатьох аспектах. Відповідно до типології цих підходів, можна виокремити такі основні напрями аксіологічних вчень: натуралізм (А. Мейнонг, Р. Перрі, Дж. Дьюї та ін.); психологізм (Дж. Александер, Т. Парсонс та ін.); трансценденталізм (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт); персоналістичний онтологізм (М. Шелер, М. Гартман та ін.); культурно-історичний релятивізм (В. Дільтей, О. Шпенглер, А. Тойнбі); соціологізм (М. Вебер, П. Сорокін, Т. Парсонс та ін.); історико-матеріалістичний підхід (К. Маркс, Ф. Енгельс) тощо.

Аналізом проблеми цінностей у вітчизняній філософії займалися: В. Василенко, І. Надольний, А. Шулік, А. Ручка, Л. Столович і ін. Значна частина дослідників розглядає цінність як складову системного аналізу людської діяльності, що функціонує в межах культурного контексту та виконує роль елемента соціального регулювання. Завдяки цінностям суспільство на кожному етапі свого розвитку спрямовує та узгоджує соціальну поведінку індивідів.

Л. Столовичем зроблена також типологізація аксіологічних вчень з позицій естетичних цінностей.

Ним виділені такі їх типи: психологічний підхід (А. Мейнонг, Дж. Сантаяна); натуралістична аксіологія (Р. Перрі, Дж. Дьюї); соціологічний підхід (М. Вебер, Б. Дюркгейм); логіко-семантичний і семіотичний аналіз цінностей (Б. Рассел, Дж. Мур, Л. Вітгенштейн та ін.); об'єктивно-онтологічна і феноменологічна інтерпретація цінностей (Е. Гуссерль, М. Шелер, М. Гартман та ін.); екзистенціалістська концепція (М. Хайдеггер, Ж.-П. Сартр, А. Камю та ін.); теологічна аксіологія (Г. Марсель, Ж. Марітен та ін.) тощо.

Представники кожного з цих напрямків по-різному розглядали поняття «цінність» і її сутність: то як біопсихологічно інтерпретовану потребу людини, коли цінності являють собою емпірично зафіксовані факти спостережень реальності; то як певні стандартизовані «теоретичні» якості поряд з первинними (матеріальними) і вторинними (духовними) якостями; то як ідеальне буття, яке співвідноситься не з емпіричною а з «чистою» трансцендентальною свідомістю, коли цінність «ідеальних» предметів не залежить від людських бажань і потреб, в той же час саме «ідеальне» буття повинно опиратися на реальність; то як плюралізм рівноправних ціннісних систем, зумовлених певним типом культури; то в залежності від соціально-історичної, економічної, класової обумовленості. тощо. (Twenge, 2023)

Дослідники намагалися проникнути в сутність теоретичних, аксіологічних положень зарубіжних вчених, віднайти в них те зерно, яке дало б можливість розкрити істинну сутність цінності як феномена. Слід відзначити, що на основі аналізу концепцій теорії цінностей у вітчизняній філософії намітилося також декілька напрямків дослідження даної проблеми: здійснення поглибленого аналізу специфіки ціннісної свідомості та виявлення в ній когнітивних моментів; виявлення діалектичних взаємозв'язків когнітивного і ціннісного в пізнавальному процесі: а) взаємодії зовнішніх стосовно науки ціннісних чинників (етичних, естетичних, філософських, соціокультурних) та внутрішньо наукових регулятивів; б) функціонування ціннісних факторів у самій науці, в її знаннях і методах; виявлення сутності моральних, естетичних, соціальних та інших цінностей, їх природи та особливостей; з'ясування взаємовпливів системи цінностей і трансформаційних процесів тощо.

Вчені намагалися проникнути в сутність "цінності" як соціально-філософської категорії, пізнати природу цінності, особливості її прояву в різних сферах буття. (Тимченко, 2022). Цінність розглядалася окремими вітчизняними філософами також як позитивна або ж негативна значущість будь-якого предмета чи явища навколишнього світу, на відміну від їх екзистенціальних і якісних характеристик а також як нормативна, оціночна сторона суспільної свідомості (суб'єктні цінності або цінності свідомості), причому ціннісне відношення до навколишнього світу розглядалося як єдність об'єктивного (цінність) і суб'єктивного (оцінка).

Інші дослідники даної проблеми сходилися на тому, що ціннісне ставлення людини до дійсності є специфічним, таким, що відрізняється від наукового пізнання світу. Функції категорії «цінність» значно

розширилися із дослідженням в аксіологічному аспекті проблем етики (В. Василенко, М. Тітма та ін.), естетики (М. Гордієнко, Л. Столович та ін.) тощо. В сучасний період теорія цінностей значно розширилася, зокрема з'явилися нові відгалуження від загальної аксіології, які стали досліджувати більш конкретно і поглиблено окремі сфери ціннісної свідомості і ціннісного ставлення людини до навколишньої дійсності. З'явилася, наприклад, «педагогічна аксіологія», яка ставить своїм завданням з'ясування впливу цінностей на формування особистості; психологічна аксіологія, що намагається дослідити вплив чуттєвої, емоційної сфери на процес оцінювання індивідом предметів і явищ навколишнього світу; політологічна аксіологія, яка розглядає роль політичних цінностей в соціально-політичних процесах і т.д.

Формується теологічна аксіологія представники якої намагаються досліджувати духовні цінності людини через їх дотичність до релігійної моралі. Загальна теорія цінностей відіграє при цьому роль методологічної засади, озброюючи «галузеві» аксіології понятійним і категоріальним апаратом, принципами і методами наукового дослідження. Отже, дослідження аксіологічних проблем, як бачимо, значно розширюється, охоплюючи все більше коло питань та проникаючи в різні сфери пізнання навколишнього світу.

На підставі визначення різних аксіологічних теорій з'ясовано, що відсутня однотайність думок відносно природи цінностей, її класифікації. Це зумовлено багатогранністю ціннісної свідомості людини і світу її цінностей, що змінюються під впливом чинників та набувають різних якостей.

Список використаних джерел

1. Rokeach, M. (2020). The Nature of Human Values.
2. Perry R.B. (1984) Puritanism and democracy. New York. P. 456.
3. Hartmann H. (1967) Psychoanalysis and values.- Int. Univ. Press. № 4. P.17-35.
4. Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2023). Generational differences in young people's values and priorities: A longitudinal analysis. *Journal of Youth Studies*, 26(1), P. 45–60.
5. Тимченко І. Ю. (2022) Філософсько-методологічні засади дослідження трансформації цінностей молоді в інформаційному суспільстві. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки*. Вип. 66. С. 27–33.

References

1. Rokeach, M. (2020). The Nature of Human Values.
2. Perry R.B. (1984) Puritanism and democracy. New York. P. 456.
3. Hartmann N. (1967) Psychoanalysis and values.- Int. Univ. Press. № 4. R.17-35.
4. Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2023). Generational differences in young people's values and priorities: A longitudinal analysis. *Journal of Youth Studies*, 26(1), P. 45–60.
5. Tymchenko I. YU. (2022) Filosofs'ko-metodolohichni zasady doslidzhennya transformatsiyi tsinnostey molodi v informatsynomu suspil'stvi. *Visnyk KHNU imeni V. N. Karazina. Seriya: Teoriya kul'tury i filosofiya nauky*. Vyp. 66. S. 27–33.

LUDMILA, MOROZOVA – Doctor of Philosophy, professor, Professor of the Department of Humanities, economic and financial accounting disciplines Vinnytsia Cooperative Institute (Ukraine, Vinnytsia)
E-mail: morozovaludmila9249@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8106-8264>

PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO RESEARCHING YOUTH VALUES

Abstract

The nature of values, the way they exist and function has been and remains one of the most pressing axiological problems. It has attracted the attention of all who have studied and researched the value aspect. This has contributed to the emergence of different points of view on the nature of values and the nature of its manifestation in world philosophy. The purpose of the article is to analyze and systematize philosophical and methodological approaches to the study of youth values, to clarify their role in the formation of the worldview of the young generation, and to outline the possibilities of applying these approaches in the modern socio-cultural context. Achieving the goal requires solving the following tasks: to outline the theoretical and methodological principles of researching values and value orientations of youth; to analyze “values” and “value orientations” through the disclosure of their structural and functional dimension. The social significance of this problem, the multifaceted nature of its research, the growth of interest in the axiological direction of social development require, in our opinion, a systematic analysis of the phenomena of “value”, “value orientations”. Determining their essence, nature and interrelationships of the system of values and value orientations of the individual and society as a whole and socio-cultural processes that occur in our society. The article explores philosophical and methodological approaches to the analysis of youth values as an important factor in the socio-cultural development of modern society. The axiological

approach is considered, which allows studying values as fundamental meaning-making guidelines for the life of young people, as well as the socio-cultural approach, which emphasizes the interaction of the individual with the cultural, educational and digital environment. The social significance of this problem, the multifaceted nature of its research, the growth of interest in the axiological direction of social development require, in our opinion, a systematic analysis of the phenomena of "value", "value orientations". Determining their essence, nature and interrelationships of the system of values and value orientations of the individual and society as a whole and socio-cultural processes that occur in our society. The article explores philosophical and methodological approaches to the analysis of youth values as an important factor in the socio-cultural development of modern society. The axiological approach is considered, which allows studying values as fundamental meaning-making guidelines for the life of young people, as well as the socio-cultural approach, which emphasizes the interaction of the individual with the cultural, educational and digital environment.

Key words: values, value orientations, value consciousness, value judgment, evaluation, value factors, pedagogical axiology, psychological axiology, political axiology.

© The Authors(s) 2025

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 17.10.2025

Accepted date 12. 11.2025

Published date 17.12.2025

How to cite: Морозова, Людмила. Філософсько-методологічні підходи дослідження цінностей молоді. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 25(102). P. 104–110.

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-25-102-11>